

ՎԵՐԵԼԵԱՆ

Tsimnirap

ՇԱԲԱԹԵՐԻ ԱՅԳԱՅԻՆ

ԲՐԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՆԱԲԱԿԱՆ

367 ՏԱՐԻ 1906

30 ՄԱՐՏ ԹԻԻ 13

ԽԱՐԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԵՆ

Մ. ՄԱՍՏՈՒՐԵԱՆ ՈՐԴԻ

ԻԶՄԻՐ

M. MASHTOTSYAN'S Sigsbee

ԽՄԲԱԳՐ. ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Թէեւ գրած ենք Լրատու թերթին մէջ, թէ Ա. Մահուի ներկայ թիւը 16 էլ յաւելուած մը կ'պարունակէ, բայց վերջին պահուն, երբ մամուլի պիտի յանձնուէր տպագրութեան համար, արկածով մը անոր 8 էջերը զրուեցան, ուստի և ստիպուեցանք ուրիշ անգամի թողուլ այդ յաւելումը:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. ՆԱԻԱՍԱՐԴ	Երիտասարդութեան Գաղանձները	305
Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ	Մահիկը	310
Մ. ՉԷՎԻԿԵԱՆ	Գործ. եւ անգործ. Աշխարհներ	311
Յ. ԱԼՓԻԱՐ	Զոյումը	314
Ն. Հ. ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ	Ինչէ՞ն է որ Մէկը Նախատուած կ'համարի ինքզինք՝ Երբ Նախատինքը Գոյութիւն Զունի	318
Դ. ՊՈՒՊԼԻ	Քաղաքական	325
	Լրաշաղ	328

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Միշտգիւղ. — Ն. Դ. — Ձեր թերթերը թիւ 1 է զրկուած են:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԻՓԼԻՔՃԵԱՆ

(ԱՅ ԵՕՐԿԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՈՒՂԱԿԻ ՓՈՂՈՑԻՆ ՄԷՋ)

Պատիւ ունի ծանուցանել Արգոյ հայարակութեան՝ թէ Փետրվար 6 է սկսեալ իւր մեծ վաճառատան մէջ, շատ մը բարեկամներու փափաքին գոհացում տալու համար, կանգունի ձիւղ մը հաստատած է, ճոխ բրդեղէնի, խոսացի, ֆանէլայի, լինոյի, ճաշակաւոր պասմաներու, ֆօտրաջոյներու եւ. եւ. տեսակներու անմրցելի և խիստ ածան զիններով:

ՀԱՄԱԹԱԹԵՐԹ

ՅԵՐԴ ՏԱՐԻ

22 ՄԱՐՏ 1906

ԹԻԻ 13

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՊԻԹԵԱՆ ԳԱՂՏՆՆԻՔՆԵՐԸ*

Պ

Ա. Կ. Ա. Բ. Ա. Կ. քսանի՝ չափ դարեր անցած ըլլալուն, մեր օրով տակաւին կ'զտնուին շատեր օրոնք համոզուած են թէ կան այնպիսի գեղեր որ մեր երիտասարդութիւնը պահելու կարող բարերար զօրութիւն մը կ'պահեն իրենց մէջ։ Մասնաւոր զբաղանքներն մը կայ որ անոնց դատով կ'զբաղի եւ հազարներով կ'համրուին իրենց համախոհները։

Ահաւասիկ, օրինակի համար, «Երկարակեցութեան իքսիրը» այնպէս՝ ինչպէս Բարիդի մէջ գովութեամբ կ'հռչակէ Պ. Ֆ. Ժօլիվէ Բասթըլօ, «Սրբազան գիտութեան» ամէնէն փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը։ Իր կարծիքով առողջութիւնը եւ մարդկային կեանքը իսպառ անվճար կ'պահուին ջորջափ երեք տարրերը իրարմէ անբաժան մնան եւ պահեն պահանջուած ձգտումը եւ բարեխառնութիւնը։ Այդ նոր իրական ներօրհույթիւնը կ'կազմեն ծծումբը, սնդիկը եւ ազր՝ ձիշտ համեմատութեամբ իրարու խառնուած։ Երբ այս երեք մարմնեղէն տարրերու միջեւ խզում մը առաջ գայ, «կորսուած հաւասարակշռութեան հետեւանքով՝ ուժերը կ'թուլնան կ'զաղրին»։ Սէվիր իր Մոգական տունկեր անուն երկին մէջ կ'նկարագրէ այս ներդաշնակութիւնը վերահաստատելու կարող հազարաւոր միջոցները։ Այս

* Տե՛ս Թիւ 12, էրես 281։

դեղերուն մէջ առաջինն է Երկարակեցութեան իսխրը, որու արդիւնքները անվերպելի կ'արժէին, այն է ըմպելի ոսկին ու մասնաւոր ազդեցութիւն մը կ'ընէ սրտին վրայ ու մեր գործարանաւորութենէն գուրս կ'վտարէ ամէն անմաքրութիւն։ Անխկա կ'բուժէ բոլոր հիւանդութիւնները « լուսաւորելով մարդկային փոքրաշխարհը » :

Նոյն դեղերուն կարգէն է նաեւ « փրկսփայական քարին կարմիր փոշին » , որ իբր թէ անմաքուր մետաղներու վրայ ցանուելով՝ անխտոն ոսկիի կ'փոխէ զանոնք։ Միայն այս խորհրդաւոր յատկութիւնը բաւական էր յիշեալ դեղագիրին տալու տարածուն հանգամանք մը Բայց, առաջ, « լուսաւորեալները », հրաշագործ դեղագիրին հատառցողները կ'սինգեն թէ « ամբողջական » զաղանիքը իրենց կ'պատկանի միայն, ինչ որ չարգիւրդ բնաւ որ իրենք ալ մեղմէ աւելի բան մը չգիտնան այդ զաղանիքի մասին։

Էջ ք « լուսաւորեալներ » : Իրենք եւս, հակառակ աստուածութեան հետ իրենց ուղղակի շփումին, կ'կրեն կեանքի կախարդանքը։ Անոր խորհրդաւոր հմայքներուն մէջ անդարմանելիօրէն կ'կորսուի իրենց անդրաշխարհի աննշանքը։ Այս կախարդիչ դիցուհիէն հմայուած՝ իրենց գիտութեան հետ առյուծաւ փակուած կ'մնան իրենց ապարդիւն հետազօտութիւններուն մէջ։

Բայց ինչո՞ւ զարմանալ որ դեռ գիտութեան ելլըը զանուող մարդիկ այնքան սերտիւ յարած են մահուան դէմ համադեղ մը գտնելու փափաքին, երբ ամենէն հեղինակաւոր գիտունները միեւնոյն փորձութեան դիմադրելու անկարող կ'պանուին։ Ամէն տարի տեւի կամ նուազ տեւական յաջողութեամբ պատկուած նորանոր ջանքեր կ'կատարուին։ Յիշենք, իմէջ այլոց, Լոնտոնի բժշկական Ակադէմիայի նպատարած փորձերը եւ մանուսանդ Տօքթ. Հ. Վէպէրի կարգացած տեղեկագիրը, ինչպէս նաեւ Բրոֆէսէօր Մէյնիքօֆի եւ ուրիշ շատ մը բնախօսներու, բժիշկներու եւ կենսաբաններու կողմէ վերջերս հրատարակուած աշխատութիւնները ծերութեան ջնջման մասին։

Դեռ անցեալները Չիքակօցի երկու բժիշկներ, Բրոֆէսէօր Ա. Ս. Ուինըր եւ Ժօզէֆ Ռ. Հուլէյ, Պրօուս-Սէքարի գործածած միջոցները կրկնելով՝ փորձեցին իրենց ժամանակակիցները երիտասարդացեալն՝ անոնց ներարկելով երկնջի շիճուկը։ Այդ երկու բժիշկները, վստահութեամբ մը որ անդր-Ովկէանեան գիտնականները կ'յատկանիչէ, յայտարարեցին թէ մահուան դէմ ամենազուր միջոց մը գտած էին։ Ի՞նչ եւ իցէ, Բրոֆէսէօր Պ. — Մ. Ռօպէր, իրենց անմիջական յուսալնթացը, որմէ իրենց մէթատը փոխ առած Ըլլալին կը խոստովանին, բողոքին մէկ տարօրինակ հեգնութեամբ մնաւ խիստ երիտասարդ հասակին մէջ, ինչ որ մեծ վստահութիւն մը չի ներշնչեր իրենց դաւանած տեսութեան նկատմամբ։

Եթէ սակայն ոչինչ կրնանք ընել յաւիտենապէս երիտասարդ մնալու համար, շատ բան կարելի է ընել երկարելու համար մեր երիտասարդութիւնը: Այն նորօրինակ կարծիքը թէ մարդ չի մեռնիր, այլ յամրօքէն ինքնասպան կ'ըլլայ, շատ սրբազանելու մէջ իր գոյութեան կատարեալ իրաւունքը ունի: Առանց մի առ մի թուելու հոս երիտասարդութիւնը փճացնող եւ վաղահասօքէն մեզ ձերացնող բոլոր պատճառները, կանց առնենք այն պատճառին վրայ որ ամենէն աւելի աղէտալի արդիւնքներ առաջ կ'բերէ:

॥

Բազմաթիւ բնախօսներ, փորձած են ասեմանել մարդուս կեանքին զանազան փուլերուն մէջ իրեն կարելոյ եղած անդակուն օրապահիկը: Բնականաբար իրենց տարազներուն մէջ տարբերութիւններ կան, բայց գրեթէ ամէնքն ալ մեզ կ'ընծայեն միջին քանակ մը որ չափ փոքր է սովորաբար մեր առած օրուանսէն:

Հատ Այթվածքերի՝ չափահաս մարդու մը աննշեալն համար կ'ըսուէ
օրական 123 կրամ ալպիւմին, 125 կրամ ճարպ, 400 կրամ ջրաքնա-
ծուխ, ուրիշներն ոյն անունըներուն համեմատական չափերը կ'ընեն
100, 100, 240. կամ՝ 130, 40, 350, եւ կամ՝ 131, 68, 494, ¹⁰⁰100: Հստ
Արման Կօթիէի՝ 110 կրամ ալպիւմինը 65 կրամ ճարպի եւ 410 կրամ
ջրաքնածուխի հետ միասնալով՝ ըստ ամենայնի կ'ըսուէ ընօրինաւոր
կերպով ապրեցնելու մեր յօրինուածքը:

Արդ, պէտք է դիտել թէ միսը իր ծանրութեան մօտաւորապէս 100ին 20 աւալիւմին կ'պարունակէ: Հետեւապէս օրական մէկ լիպւածայէն քիչ մը տուելի միտ կ'ըստ կտրելու եղամ աւալիւմինը ստանալու համար: Բայց միայն հետ կ'ապառնք նոսե ուրիշ նիւթեր (հաւկիթ, պանիր, ևն) որոնք աւալիւմինի յաւելած թիւան մաս մը կ'նայթայթեն մեզ: Ստուգել վերեւ նշանակուած չափերը ցտկոտին ստեկալի կերպով չափազանցուած կ'թուին նորագոյն հետազոտութիւններու համեմատ քառասուն կրամի չափ աւալիւմին լիւլի կ'ըստէ: Շիթէնաւոր, Հիւրէթէլաի, Քամակաւայի եւ ուրիշներու կողմէ եղամ հաշիւները կ'հաստատեն թէ՝ 30-45 կրամ աւալիւմին մէջ պարունակուած 5էն 7 կրամ ազօթը - (6, 25 կրամ աւալիւմին պէտք է 1 կրամ ազօթի համար) կրնայ կանգուն պահել ամէնէն քաջակազմ մարդուն կորուրքի առողջութիւնը:

Արդ շատ զիւրութեամբ կարելի է ձեռք բերել ազօթի այս քա-
նակութիւնը՝ բուսական նիւթերու միջոցաւ Գ. Շիթէնաւըն շատ
մը յաջող փորձեր կատարած է իր անձին վրայ: Շատ ատարին կը ինք-
զինքը ինչպէս նաեւ իր պաշտօնակիցներէն շատերը ենթակեց
խիստ կանոնաւոր սննդաւորութեան մը: Անեկա ճշլիւ կ'շափէր ծըծ-
ուած եւ արտաթորուած ազօթին քանակութիւնը: Հնար եղածին
չափ գլխի շանտով միտէն կ'ծէր եւ իր բարեկամներուն ծծել

կուտար 6-7 կրամ ազօթ (որուն 5 կամ 6 կրամը կ'արտաթորուի) Այս չափաւոր աննդառութեան չնորհիւ՝ անիկա ամէնէն առաջ կոր-
սնցուց իր յօդացաւը եւ վերստացաւ կորովալից անողջութիւն մը:
Պ. Շիթէնաւըն, իր փորձերուն խարխալը լայնցնելով, համանման կա-
ռոնաւոր աննդառութեան ենթարկեց եւլի Համալսարանէն ութը ու-
սանողներ: Այս երիտասարդները՝ սթորդներու սիրահար եւ խիստ
գործունեայ կեանքի մը վարժուած, ամէնքն ալ հաւանեցան քանի
մը ամիս իրենց առած սնունդի քանակութիւնը մեծապէս նուազե-
ցնելու: Այսպէս իրենց միջին օրապահելը յիսուն կրամ ալկիմինի
թմեցնելով՝ կարող եղան ո՛չ միայն շարունակել իրենց մարմնակըր-
թանքը, այլ եւ, ինչ որ աւելի էական է, ամենքն ալ հիանալիօրէն
քաջառողջ վիճակ մը ստացան: Սնունդի այս նուազումը իրենց ա-
ռողջական վիճակը բարւոքեց, միեւնոյն ժամանակ աւելի ճկուն եւ
աւելի կորովի դարձնելով իրենց մարմինը:

Բարիքի ամէնէն նշանաւոր փորձագէտ բժիշկներէն Տօքթ. Կէլ-
բա, նկատի առնելով չափազանց աննդառութեան վատնքները՝ ու-
րուն զոհերն ենք քիչ մը ամենքս ալ, իր հիւանդները յաճախ ծո-
մապահութեան կ'ենթարկէ: Շատ անգամներ իր անձին վրայ գոր-
ծադրելէ յետոյ աննդառական այս ժուժկալութիւնը երկու երեք
օրի չափ կրցաւ դիտել թէ իր յօրինուածքին գործունէութիւնը եւ
անողջութիւնը մեծապէս աւելցած են: Իր հիւանդները, անգամ մը
այս կանոնաւոր աննդառութեան առաւելութիւնները ճաշակելէ
յետոյ, ինքզինքնին յօժարակամ կ'ենթարկեն անոր, ջանալով այս-
պէս արմատական կերպով մը նուազեցնել չափէն աւելի առատ
աննդառութեան անպատեհութիւնները:

Նուազ համոզիչ չեն Տօքթ. Ժ. Պարտէի կողմէ եղած եւ Բարիքի
ախտաբուժական Ընկերութեան քննութեանը ենթարկուած զխոռ-
դութիւնները: Տօքթ. Պարտէ հաստատելէ յետոյ այն չափազանցու-
թիւնը որու մէջ ինկած է նախնի բնախօսութիւնը սնունդի քանա-
կաբոշութեան մասին, կ'հետեւցնէ թէ մեր յօրինուածքը կ'թունա-
ւորուի չափազանց աննդառութեան երեսէն որ իր ետեւէն կ'բերէ
ամբողջ շարք մը հիւանդութիւններու եւ քրօնիկ վարակումներու:

Ըմպելիքի եւ սնունդի չափազանց գործածութիւնը ծնունդ կու-
տայ խել մը հիւանդութիւններու որոնց ամբողջութիւնը կ'իյնալի-
ցնէ ծերութեան եւ անկէ անբաժան տկարութեան գալուստը: Որկ-
րամոլութիւնը, աւա՛ղ, այնպիսի մահացու մեղք մըն է զոր պէտք
է երկրիս վրայ քաւել: Ըստ բաւականին չենք մտածեր անոր վրայ
եւ քննութիւնը անգթօրէն կ'պատժէ մեզ:

Այն օրը ուր մարդկութիւնը ըմբռնէ եւ կէտ առ կէտ գործադրէ
բանաւոր աննդառութեան սկզբունքները, մեր երիտասարդութիւնը
եւ մեր անողջութիւնը մեծապէս պիտի զօրանան: Բարիքի բժըշ-
կական կաճառին բժիշկներէն շատերը ա՛լ աւելի ոյժ տուին այս

դիտողութիւններուն: Տօքթ. Ալպէր Ռօպէն մասնանիշ ըրաւ այն վտանգները որոնց՝ կ'ենթարկուին նոյն իսկ մանուկները իրենց ամէնէն մատղաշ տարիքին մէջ՝ չափէն աւելի առատ սնունդ անելուով:

Դիտած էք երբեք չափազանցօրէն ճարպոտուած մեքենայի մը վիճակը: Կուգայ վայրկեան մը ուր այս չափազանցուած սնունդը արգելք կ'դառնայ իր կանոնաւոր պաշտօնավարութեան: Այն ատեն մեքենային կենսական պաշտօնները կ'խանգարուին եւ գործելէ կը դադրին: Երբ խորհնք մարդկային մեքենային վրայ, չենք կրնար չզգալ տեսակ մը հիացում մնոր նուրբ եւ բազմամասն յօրինուածքին առջեւ: Սակայն այդ մեքենային ատկունութիւնը կ'յկերազանցէ իր բազմամասն եւ հանձարեղ յօրինուածքը: Չմոռնանք թէ մենք կուտենք, կ'խմենք եւ կ'աչկատինք, առանց երբեք հաշուի առնելու մեր մարմինին պէտքերը, կամ աւելի ճիշդը, եթէ հաշուի կ'առնենք զանոնք, ատիկա պարզապէս անոր բնօրինաւոր պաշտօնավարութեան պահանջածին հակառակը ընելու համար է:

Հիմնուելով անսխառութեան վերջին յաղթանակներուն շնորհիւ ձեռք բերուած հիմնակէտերուն վրայ, կարելի է ըսել թէ մինչդեռ ընկերութեան սփռին դասակարգերը զոհ կ'երթան ալքօլականութեան, հարուստ դասակարգերը իրենց ցաւագին հարկը կ'վճարեն աշխրմիկիւմին: Այս կերպով չքաւորութեան եւ հորստութեան երկու ծայրայեղութիւնները զիրար կ'գտնեն տառապանքներու եւ հիւանդութեանց ճամբուն վրայ:

Անօրօքեան գրկումները՝ ամեն պարագայի մեջ՝ նուազ լինասակար եւն քան սևութեան չափազանցութիւնները: Գիտական առողջապահութեան յառաջացումներուն հետ՝ մարդկութեան այն մասը որ չափէն աւելի սնունդ կ'առնէ, անշուշտ պիտի նշմարէ թէ աւելորդը չքաւորներուն թողլով՝ ամէն րոպէ տառապանքալից պիտի ըլլայ իր անձին փրկութեան համար: Շնորհիւ մարդկային էակներու համբաւելութեան՝ աւելորդէն այս հրաժարումը աղքատները նպաստաւորելով հանգեցնէ նոյն ինքն հարուստ դասակարգներուն համար ալ անուղղակի կերպով ամէնէն փրկարար արդիւնքները պիտի ունենայ: Երկարակեցութեան վիտութիւնը այսպէս ի՛նչպէս կ'ընեն ընկերային աշխարհութեան անաւելութիւնները: Անիկա բարեկեցիկ դասակարգերուն համար ամենէն աւելի նուիրական եղող շահերուն կոչում ընելով՝ կ'հաստատէ չափաւորութեան եւ ժողովրդավարութեան բարեքները:

Թարգ. Կ. ՆԱԽԱՍԱՐԴ

JEAN FINOT

ԻՄ ՀԻՆ ՔԱՂՈՒԱԾՆԵՐԷՍ

Ս Ա Ս Ե Վ Է *

Մեռնիչ-ննջեչ:
ՇէճՔՍԹԻՐ

«Կը բնանա՞ս . . . օ՛ն, արքնցի՛ր, սիրուն հանի,
Հնչած առեն ստեղ բերանդ կը շարժուիլը,
Քանգի բունդ ալ աղօթելու կը նմանի:
Այլ Սուրբ Կուսին կարծես արձանն դուն այս գիշեր՝
Լուստ է շունչդ, ու պահուհներդ ալ աներեր՝

«Ինչո՞ւ այսպէս կ'իյնայ հակառդդ վայրահակ,
Քեզ ի՞նչ ըրին՞ որ մեզ այլ եւս չսիրես դուն:
Տե՛ս, միայ հուր, կը տոգունի նաեւ երազ,
Թէ չխօսիր՝ հնոց ու լոյս արդէն մարմրուն՝
Մենք ալ մէկտեղ պիտի մեռնինք խեղճուկրակ:

«Երբ արքննա՞ մարած լոյսին մօտ անկենդան
Մեզ տեսներդ՝ ի՞նչ պիտ' ընես այն ժամանակ,
Քու բռնիկներ ողբ ու կոծերդ չպիտ' լսեն:
Տիրամայր կոյսն պիտի կանչես բեզ օժանդակ՝
Սեղմելով մեզ երկար ստեն բեւերուդ տակ:

«Հապա՛, մեր տա՛մ ձեռաց մէջ դի՛ր ձեռքդ ցրտին .
Երգէ՛ մեզի աշուղին երգը պատուական
Այն ասպետներն պատմէ՛, որոնք փունջի փոխան
Իրենց տիկնոջ յայրանակներ կը տանէին՝
Սիրոյ անուն մ'ունենալով՝ մարտի նշան:

«Ըսէ՛, ո՞րն է այն նիշ՝ հոգւոց սարսա՛փ համակ,
Ո՞ր նզնաւոր տեսաւ քոխն Բեկիարի
Համբարուին զլուխն փայլող ո՞րն է սուտակ,
Եւ թէ սաղմոս թուրպինոսին՝ բաջ Ռօջանի
Թուրքէ՞ն անգամ ա՛նկազոյն է սատանի:

«Կամ ցոյց տո՛ւր մեզ Աստուածաշունչն ու պատկերներ,
Ոսկի երկինք, կապոյտ սրբոց՝ սրբուհեաց պար,
Յիսուս-մօսնուկ, մսուր ու եգ, երեք մագեր,
Մեզ բա մատով կարդացո՛ւր մէջն ա՛յն զրարար՝
Որ կը խօսի բարձր Աստուածին մեզի համար:

«Մամի՛կ . . . բաբէ՛, կը նուաղի երբալով լոյս,
Վառարանի շուրջը զուարթ խաղաչ տառեր,
Միք հիւղէն ներս խուճե՛ն գուցէ չար ոգիներ . . .
Ո՞հ, արքնցի՛ր, րո՞ղ բա աղօթ՛ դուն որ խրախոյս
Կուսայիք միշտ, չը վախցնե՞ս արդ բա բռներ:

* Հանի, մեծ-մայր:

«Ի՛նչպէս քեւերդ ալ սառեր եմ, սիրուն մամիկ
Բա՛ց Բու աչկեր. դուն հանդերձեալ մէկ աշխարհի,
Ու երկնի, ու տնցաւոր ունայն կեանք,
Ու մահուան վրայ կը խօսէիր . . . քե՛ւ՝ այժմիկ,
Մահըն ի՛նչ է . . . պատառաւուն՝, մա՛մ սիրելի»

Երկար տեսց իրենց հեծիւն եւ ողբ ու ցաւ,
Այցր ծարեց առանց մեծ-մօր զարբում սալու,
Հնչեց օղին մէջ սգաւոր ձայն զանգակին.
Եւ իրկուսն՝ անցորդ մ'հրդիւն դռնէն տեսաւ
Թափուք մահնին ու Սուրբ Գրքին սուշեւ՝ երկու
Պզտի ազա՛մ՝ որ ծնրաղիր կ'աղօրէին.

Թարգ. Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՆՏՈ

ԳՈՐԾԱՐԱՆԱԽՈՐ ԵՒ ԱՆԳՈՐԾԱՐԱՆԱԽՈՐ ԱԾԽԱՐՅՆԵՐԸ

Գործարանաւոր եւ անգործարանաւոր աշխարհներուն զատորոշիչ եւ
բնորոշ հատկանիւններուն աստիճանական նուազումը. — Այս մու-
սին մէջ բերուած օրինակներ եւ փորձեր. — Բրոճ. Տրևիս Մօ-
նիէի արտեստական բջիջները. — Բրոճ. Պիւրջիի հանճա-
րեց մէկ փորձը. — Պ. Ճօն Պրքի ռատիսմէն ձեռք բե-
րած հեռախօսական արդիւնները. — Պ Ռամ-
սէյի բացատրութիւնները.

Բնագիտական եւ կենսային երեւոյթներուն ուսումնասիրու-
թեամբը զբաղող ականաւոր գիտուններուն ձեռք բերած փայլուն
յաջողութիւնները ատենէ մը ի վեր նուազեցնելու վրայ են խո-
րութիւնը այն անգունդին որ կը թուէր բաժնիկ հանքային աշխար-
հը գործարանաւոր աշխարհէն. կարելի պիտի ըլլար ըսել թէ այս
նոր գիւտերը ճիշդ կը նմանին կամուրջներու — թէեւ տակաւին
գիւրաթեք — որոնց վրայէն յանդուգն գիտուններ կը կարծեն անց-
նիլ այս աշխարհներուն մէկէն միւսը Այս կամուրջներէն մէկ քա-
նին փլան իրենց քայլերուն տակ, ուրիշներ կը կենան տակաւին
որոնք թերեւս իրենց կարգին պիտի խօրտակուին. այնպէս որ այժ-
մէն կրնանք վիճել այն նորարաց ուղիին արժէքին վրայ որուն շը-
նորհիւ ապագային շատեր պիտի փորձեն յառաջ նետուիլ աւելի
նուազ ապահով նրբանցքներով: Այսուհանդերձ կարելի է ընդունիլ
որ այս նրբանցքները զանոնք աւելի հեռուն աւանելու կոչուած են
եւ անոնց գոյութիւնը հիմակուրնէ կ'ամրապնդէ այն կարծիքը թէ
կենսունակ (vivant) էակը ոչ կենսունակէն (non vivant) ծնած է.
Գիտութեան ներկայ յառաջացեալ զարգացումներուն մէջ իսկ
կեանքի մասին լիակատար սահման մը տրուելու անկարելիութիւ-

նը արդէն շատ յարմար է թելադրելու այս երկու կարգի իրերու միջեւ գտնուած շարունակութեան (*continuité*) մը գաղափարը: Կեանքին նկատմամբ մեր տուած ամէն տեսակ սահմանները որքան ալ բլլան կատարեալ եւ ամփոփ դարձեալ քանի մը դոյզն կէտերով միայն չեն պատշաճիր ոչ կենսունակին:

Ուղեցին յատկանշել կենսունակ նիւթը իր գրգռականութիւնով այսինքն այն կարողութեամբ որով անիկա շարժումներով եւ վիճակի փոփոխումներով կը պատասխանէ արտաքին աշխարհի ներգործութիւններուն, այս սահմանով մետաղեայ զամ մը կենսունակ պիտի համարուէր մագնիսի մը ներգործութեան տակ եւ նոյնպէս կենսունակ պէտք էր բլլալ վառօդը որ կը պայթի մուրճի հարուածին տակ: Արարչահիւթին (*protoplasma*) շարժմանց տոհմերէն ինքնակամութիւնը (*spontanéité*) էպպէս չի տարբերի բնաւ այն տեղական փոխումներէն անդիկի կաթիլին որ *amibe mercurielle* հետաքրքրական փորձին մէջ ինքզինքը կը պաշտպանէ կալիոնի (*potassium*) աղի կտորի մը դէմ: Սոսկ կենսունակ էակներուն վերագրուած ածման բնորոշ երեւոյթը կորանդուցած է իր կարեւորութիւնը բիւրեղներու անդառութեան եւ վերածնութեան նկատմամբ ի գործ դրուած հետախուզութիւններէն ի վեր: Սխալմամբ էր որ երբեմն կենսունակ ձեւերը բիւրեղային երկրաչափական ձեւերու դէմ հակադրութեան կը դնէին: Քանի որ հիմայ գտնուած են բոլորն քիմիական իմաստով կարգ մը հանքային նիւթեր որոնք երբեք չեն բիւրեղանար:

Մինչեւ հիմա կը պնդէին թէ կեանքը կ'ենթադրէ գոյութիւնը խորհրդաւոր ձեւակերտիչ (*plastique*) ոյժի մը իբրեւ ծննդատու այն մասնայատուկ ձեւերուն որոնց մէջ մենք դայն պարփակուած կը տեսնենք: Այս անթիւ հարկ է յիշել այն զարմանքը զոր կրեցին շատեր երբ ժընէվցի տարրաբան մը բրօֆէտէօր Տընիս Մօնիէ առաջին անգամ բլլալով ցոյց տուաւ այն նորագիւտ ձեւերը զորս յառաջ բերած էր մանրադէտին տալ իրարու խառնելով կարգ մը անգործարանաւոր լուծումներ, ծծմբատներ, բնածխատներ եւ կամ գործարանաւորներ, շաքարատներ, մածիւտ (*gélatine*) եւ: Այս արուեստական խառնուրդներուն մէջ կ'երեւային բջիջներ նման ձուարանային հաւկիթներու, ուրիշներ այնքան ճիշդ նմանութիւն մը կը ներկայացնէին որ կը կարծուէր թէ կենդանւոյ մը ուղեղէն առնուած զսրգացեալ բջիջներ են: Թառնցմէ զառ կ'երեւային նաեւ փողեր (*tube*), նետրոններ, նման մեր ջիղերու նետրոններուն, եւ զարմանալին հոն էր որ այս արուեստական բջիջները կը շարժէին, կ'աճէին ալ, տալով վարկեանի մը համար — թէ եւ ճիշդ է թէ խիստ կարճ — կեանքին տպաւորութիւնը:

Այս հանճարեղ փորձէն ի վեր գիտողութիւնները խիստ շատ լուղմապատկուած են այս ուղիին մէջ եւ կարելի եղած է անբան

նիւթերուն եւ էապէս բնագիտական ազդակներուն միջոցաւ նմանագործել (*imit-r*) գրեթէ բոլոր այն ձեւերը զորս բնականօրէն կը ներկայացնեն կենդանեաց եւ բուսոց հիւսուածներուն նախատար-րերը: Բրօքէէտօր Պիւթլիի աւելի հետուն երթալով յաջողեցաւ իր հնարած արուեստական մամուռներով արտադրել քանի մը ստորին գործարանաւորութիւններու արարչանիւթին սերտ կազմուածքը: Յիշեալ գիտունը սեռաւ եւ հաստատեց իւրէ ու կալաքարերէ կազմուած այս մամուռներու խորշերու շարժումը որոշ ուղղու-թեան մը մէջ եւ դարմանքով դիտեց անոնց նախնիներուն ճշմար-տապէս ամբպանման (1) մազլցումը:

Տակաւին չենք գիտեր անգործարանաւոր միջավայրերուն մէջ երեւցող այսօրինակ կեղծ կենսային ձեւերուն եւ շարժումներուն երեւման բոլոր պայմանները: Բայց անոնք կ'ուսումնասիրուին եւ ջանք մը կայ զանոնք բացատրելու մութման (*osmose*) օրէնքներով, մակերեւութային ձգուման (*tension superficielle*) փոփոխու մներով եւ մէկ բառով ամբողջ՝ բնագիտութեամբ:

Պէտք է գիտնալ որ հոս մեր յուզած խնդիրը բնաւ կեանքին իսկութեան խորհրդաւոր հարցին վրայ չէ այլ միմիայն այն նմա-նութեանց վրայ է որոնց մասին չենք կրնար վառ հետաքրքրու-թիւն մը չպահել քանի որ անոնք զմեզ գիտակից կ'ընեն այն ազ-դակներուն վրայ որոնք կեանքին արշալոյսին զէր մը խողացած են անոր նախատարրական ձեւերուն երեւման մէջ: Այս նմանութիւն-ները կենսական էակներու մէջ գոյութիւն ունեցող ալապէս դո-րեղ եւ մանուածոյ երեւոյթներուն ուրուագիծերը եւ նախաշաւիղ-ներն են միայն:

Երբ անդլիական Nature հանդէսը քանի մը շարաթ առաջ հրա-տարակեց այն զգայազգեցիկ արգիւնքները զորս ձեռք բերած էր գետափի գիտուն մը Պ. Զօն Պըրք Ռատիոմի մահնուկը (*bromure de radium*) ցանելով կեդրոնացեալ արգանակի մը վրայ՝ շատ մը խմբագիրներ մինչեւ իսկ կեանքին ստեղծման վրայ խօսելու չափ յառաջ գտցին: Կարգ մը անձինք հաւատացին անոնց եւ աղմուկ մըն ալ տարածուեցաւ թէ մօտ ատենէն կենսունակ էակներ այ-սինքն ապրող արարածներ պիտի ստեղծուին գիտական աշխատու-նոցներու մէջ:

Ռատիոմը մեզի արգէն ռոյնքան շատ փաստեր հայթայթեց որ մենք իրաւունք ունինք անկէ տակաւին աւելի շատ բաներ սպասել: Բնական կ'արդարացնէ կարգ մը երեւակայութիւններու խելաթափ թռիչքը: Պ. Պըրքի փորձերը մեր յիշածներուն իրապէս կը մօտենան, հետեւաբար իր մշակման արգանակին մէջ երեւան եկող մանրադի-

(1) Ամիւր (*amibe*) կ'ըսուի գործարանաւոր աշխարհին ամէնէն նախնական ձե-ւերուն օրոնց իւրաքանչիւրը միմիայն մէկ բջիջէ մը կազմուած է:

տական մարմինները այնքան արտաքոյ կարգի եղելութիւն մը չեն ներկայացներ: Զուրկն մէջ լուծուած ռատիոմին արձակած կազը սպիտակ թանձրացնելու կարողութիւնը ունի. այս կազը ծնունդ կուտայ այս հեղուկին մէջ վերջին ծայր մանր բջիջներու որոնք չըջապատուած նոյնպէս ռատիոմի թանձրացուցմամբ յառաջ եկած մաշկով իրենց մէջ կը պարունակեն ռատիոմի կողմէ ջուրի տարբազան գրութենէն յառաջ եկած կազերը. այս բջիջներուն մէջ պարփակուած կազը անցնելով անոնց չըջապատեալն դարձեալ կը շարունակէ տարբազանքել ջուրը եւ այս կերպով յառաջ կը բերէ ուրիշ նորանոր բջիջներ որոնք աւելնալով առաջիններուն վրայ անոնց բազմասերման առերեւոյթ մէկ տեսիլը կը ներկայացնեն. այս եղանակով յառաջ կուգան գարեջրոյ մարին բջիջները յիշեցնող Պ. Պըրքի դիտողութեան առած եղական բջջային ընկերակցութիւնները:

Ահա այսօրինակ լուսարանութեամբ է որ Լոնտոնի նշանաւոր տարրաբանը Պ. Ռամսէյ ասկէ քիչ առաջ ի օկզբան այնքան զարմանալի երեւցող Պ. Պըրքի կողմէ գտնուած իրողութիւններուն բացատրութիւնը կը պարզէ: Թէ այս բացատրութիւնը վերջնակա՞ն է. մէկը չի կրնար զայն հաստատել. բայց ասկիւ խիստ ընդունելի կը թուի որովհետեւ շատ համաձայն է մինչեւ հիմայ իրականութիւն գտած՝ կեանքին նմանադործութիւնները (imitation) բացատրելու մասին ուրիշներու կողմէ ընդունուած մեկնութիւններուն:

Բերա

Մ. Պ. ԶԷԿԻԿԵԱՆ

Զ Ղ Զ Ո Ւ Մ Ը

(Տիւր եւ Տիկին Սարեակեանի անջատեալք, շփեղօրէն զարդարուած, Դեփինը մօտէր գորգ մը, ոսկեգոյն ֆրեքօնէ վարագոյրներով ծածկուած լայն անկողիքը, Հայեղազարդ ահագին հանդերձադարան մը, Վեներիկէ բերուած հրաշալի ֆանդակներով քսիշէ մը, Պատերուն վրայ մօսաւորագոյն ազգականներու ֆանի մը լուսանկարներ: Տօրմէօզ մը բաց կապոյտ մետաքսէ երեսով, Մեկ երկու բուֆեր հոս ու հոն: Արոռի մը վրայ սիկնոջ շրջագետքը, Ժիւքօնը, ֆօրսէն, ֆաշ-ֆօրսէն, գետիկը գոյգ մը կանաչի à jour մետաքսէ գուշպայ, կրակի գոյն ծնրակապեր եւ Մալաւիսիսի կնիքանշանը կրող կիսսէ սեւ նրբամարմին գոյգ մը սփառքին: Դիշերասեղանին վրայ սիկնոջ ոսկեզարդ անկիւններով porte carte-ը, կոկորդիլոսի

կաշիէ դրամապանակը, գիշերուրնէ հոն մոոցումս մանուշակի
թումամ փնջիկ մը, *Coeur de Jeanne* քուրդ սանթելագւնդ քաշի-
նակ մը, եգիպտական ոսկիով շինուած ապարանջան մը, քանկա-
գին *pendatif* մը, Արեւելեան Մամուլի Թոյ թիւը, *onyx* աշտանակ մը,
փոքրիկ, սիրուն զարթուցիկ մը եւն.:

Սենեակին պատուհանները անուսիակ կերպով գոց կը մնան
կրկին վարագոյրներու ներքեւ: Առտուան ժամը ուրբ: Նախ Տիկինը
կ'արթննայ:)

ՏԻԿԻՆԸ. — (Արմուկովը երկանը կոնակին զարնելով) Ժամը
ուրբն է, չեղլա՞ւ:

ՊԱՐՈՆԸ. — (Եղազարօրէն արթննալով եւ շփոթած կերպարան-
քով մը) Ինչո՞ւ ձգեցիր որ քնանամ:

ՏԻԿԻՆԸ. — Օր մըն ալ մինակդ ելիր:

ՊԱՐՈՆԸ. — Այսօր ալ այնքան դորձ ունիմ որ:

ՏԻԿԻՆԸ. — Կէս օրին չպի՞տի դառ:

ՊԱՐՈՆԸ. — (Անկողնէն վար ցատկելով) Գործը գիտէ:

ՏԻԿԻՆԸ. — Ձէ՛, ըսէ՛, պիտի գա՞ս:

ՊԱՐՈՆԸ. — Ինչո՞ւ ատանկ սըխը, սըխը կը հարցունես կոր:

ՏԻԿԻՆԸ. — Գիտնամ որ պիտի գաս: քեզի աղւար կերակուր մը
պիտի պատրաստել տամ, շատոնց է սուշիկեզ կերած չունինք:

ՊԱՐՈՆԸ. — (Կ'սկսի հագուիլ) Այսօր թող կենայ:

ՏԻԿԻՆԸ. — (Գիշերասնդակին վրայէն Մամուլը առնելով) Նի-
սիին յօդուածը կարդացի՞ր, չունը ինչեր ըսե՛ր է նորէն: Երէկ տասը
տեղէ ուղեր էին: Ի՞նչ ըսել ուղեր է սանֆիւն:

ՊԱՐՈՆԸ. — Չարշին ալ երէկ խօսքը եղաւ, սանկ աչքէ անցու-
ցի, մէջը բարոյական կայ: Աւփարին համար շատ բան կըսեն, բայց
երբեմն բարոյական բաներ ալ կը զրէ կոր, չիտակը զօրքցելու է:

ՏԻԿԻՆԸ. — Որո՞ւն համար գրած է արգեօք: Ինծի կուգայ որ
Վարդուկին համար գրած ըլլալու է. երկու տարիէ իվեր ուրիշ կար-
գըռող ո՞վ կայ:

ՊԱՐՈՆԸ. — Մինակ Վարդուկը կայ:

ՏԻԿԻՆԸ. — Իրաւունք ունիս. արդէն այս օրուան օրս մեզի պէս
քանի՞ հատ պատուաւոր կնիկ կրնաս գտնել:

ՊԱՐՈՆԸ. — Յանցանքը էրիկնունն է:

ՏԻԿԻՆԸ. — Ձէ, քա Գիրգոր, արիւնին մէջ չըլլայ նե:

ՊԱՐՈՆԸ. — (Պատուհանները քանալով) Հըմ, նորէն անձրիւ:

ՏԻԿԻՆԸ. — Բարձրաւոր առ, չի պաղիս, մէջտեղը շատ թունդա
կայ, իմացա՞ր: Իրիկունը ուշ չի մնաս: Ես կարելի է դուրս ելլամ,
Պաշկենց տունը մառս կայ: մինչեւ 8.30 սպասէ:

ՊԱՐՈՆԸ. — Սա մառսէն պիտի չեղաք:

ՏԻԿԻՆԸ. — Ուրիշ ի՞նչ ելլեմէն ունինք, խըյանք:

ՊԱՐՈՆԸ. — Էօյդէ եա, Է՛հ, ես կերթամ կոր:

ՏԻԿԻՆԸ. — Բարձրաւոր չի մոռնաս: Իրիկուան հետդ երկու լի-
բայի մանրուք բերես հա՞:

ՊԱՐՈՆԸ. — (Դուռը կը բանայ եւ կը մեկնի)

×

(Տիկին Սարեակեան Արիւսեան Մամուլի մէջ կրկին կը կարդայ
Խօսքեր առ Նիսին. ներութիւն կուգայ վրան. Իր հրաշալի մերկ թե-
ւերը վերմակէն դուրս կը հանէ. Բարակ ֆրսիւֆ մը կ'սկսի փայլիլ
ձակշիւն վրայ:

Բարկութիւն ալքերուն մէջ, գլխին մէջ հագար մտածումներ ի-
րարու ձեռք կը պայթարին: Կը հառաչէ, կը կասողի եւ եւկու թեւերը
գլխուն սակ դնելով կ'սկսի խորհիլ: Կուրծքը կ'ելլեւեջէ փոքորիկ
կայ զանկիւն՝ սակ:

Ելեֆրական ցնցումէ մը մղուածի պէս, դուրս կը նետուի ան-
կողմէն: Ուտերէն վար թափող շապիկը կը փաշէ վեր, կը շփէ աչ-
քերը եւ տօրմէօզին վրայ կը նետէ ինքզինքը: Շարժելու, քննարկու,
հագուելու կամքը կը պակսի իր ֆով: Մռունգները իրարու վրայ կը
նետէ եւ այդ դիրքին մէջ կ'սկսի մտածել կես ժամէ աւելի: Յան-
կարձ ոսքի կ'ելլէ, գուլպաները կը հագնի, ուտերուն վրայ ինկած
մազերը կը ժողվէ, ափին մէջ առնելով կը դարձնէ եւ մազի
գնդաւորով մը կը տեղադրէ զանկիւն վրայ: Հանդերձադարակը կը
բանայ եւ վարդագոյն քօրալէ մաթիւնէ մը կը հանէ դուրս եւ կը
հագնի: Ելեֆրական հնչակիւն կոճակը կը կոխէ: Սպասունիին դուռը
կը բանայ եւ կը կայնի):

ՏԻԿԻՆԸ. — Սուրճա վեր բեր Մարիա:

(Ոսքի կ'ելլէ եւ պատահական կը մօտենայ: Քիչ մը դուրս կը
նայի. շրթունքներուն ծայրովը երգ մը կը մոչսայ եւ ծաւր վայր-
կեան փառացած կը մնայ հոն: Սպասունիին ներս մտնելէն սրափած,
կը դառնայ եւ թուփի մը վրայ հանգչելով սուրճը կ'առնէ:)

ՏԻԿԻՆԸ. — Մարիա, սայտ-պօրին աջ կողմի դարակին մէջ նա-
մակի թուղթ կայ, նայէ կաղամարն ալ ու՞ր է, առ՝ վեր բեր:

(Սպասունիին կը մեկնի)

ՏԻԿԻՆԸ. — (Ինքնիրեն խօսելով) Իբրա. չարժեք որ դժոխային
կեանք մը անցնենք, ամեն վայրկեանի սիրտ հատնում մը, անոնց
բարակ, ուղորուն պիտերուն համար: Խաբէրանք, ստախոսներ
ստեղծած ալ: Այսօր՝ — Բեզի համար կը մեռնիմ կոր — Կլանն, ու
վաղը ուրիշի մը հետ կ'ընան կեղւան: Իրենց խորհրդապահութեան

վրայ ալ հաւատք չես կրնար ունենալ: Այնքան պարծենկոտ ես
որ . . . Պարզապէս յիմարութիւն է մեր ըրածը, մէկ, երկուք օր
մըն ալ գողանիք մէջ տեղ կելլէ ու խայտառակութիւնը միտքդ
բեր: Չէ, հիմայ պիտի գրեմ որ ալ ամեն բան լմնցած է մեր մէջ,
թող մոռնայ զիս: Ինչ որ քաշեցի կօզտէ: Տիկին Սաքօրու լօին ար-
դէն աչք ունի. քիչ մըն ալ անոր հետ թող գրադի: Ինչո՞ւ պակաս է.
Գրեգորը վրաս կը խենդենայ, խղճմտանքս կը տանջէ կօր զիս. եթէ
երբէք իմանայ, խօչոր կը մեացնէ զիս: Եղածը եղած է. քառսուն
պատարազին կերթամ, կը խօստովանիմ, հաղորդութիւնս կառնեմ,
նորէն չէնք չնոր՞ք տեղս կը նստիմ: Աստուած անգամ բան չըսեր:

(Սպասուհին կը բերէ նամակի քուղիները եւ բոլոր պէտք ե-
ղածները: Գիշերասեղանին վրայի գտնուած առարկաները սպասու-
հին վերցնել կուսայ եւ արոտ մը առնելով, առջեւը կ'անցնի,
Մարիան կը ճամբէ եւ կ'սկսի գրել:)

« Պարոն,

Խիստ զօրաւոր պատձաններ, որոնց մէջ գլխաւոր տեղ մը կը բռնէ
ամուսնոյս պատշոյն համար ունեցած նախանձախնդրութիւնս, կատի-
պէն զիս վերջ մը դնել այն յանցաւոր յարաբերութեան զոր ձեզի
հետ ունեցայ ոչք ամէն ի վեր: Այսոչեւեւ վերստին զձեզ տեսնել աւ-
կարելի է ինձ համար: Խղճմտանքս, պատիւս և պարտականութիւն-
ներս այս ձամբան ցոյց կուտան ինծի: Կանացի տկարութեանը մը հա-
մոզուեցայ ձեր խօսքերուն և ներքի որ նկատեցի զիս իբրեւ յետինը
կիներուն:

Ամուսնոյս երեսը նայելու քաջութիւնը չունիմ և կը տուտալիմ
կոր: Վայրկենական մոլորութիւնս համար, անշուշտ չպիտի ուզեք որ ամ-
բողջ կեանքս բռնաւորեմ:

Չղջուք վրայ հասաւ և ես ինձնէ կամչեալ կոր: Իբրեւ խիստ
պատռաւոր և խօսքի տէր մեկը ձանլցած եմ զձեզ, բոլոր տուեք որ հա-
շտոր ունենամ ձեր գաղտնապահութեան վրայ և վստահ ըլլամ թէ Աս-
տուծն զատ ոչ որ պիտի գիտնայ մեր գաղտնիքը:

Գոն եղեք և հպարտ ձեզ մատակարարած բոլոր շնորհներուն հա-
մար: Մոռցեք զիս և հաշտացե՛ք թէ անջնջելի յիշատակ մը պիտի պա-
հեմ ձեզ նկատմամբ որ այնքան ազնիւ գտնուեցաք ինծի հանդիպ:

Ձեզ սիրելի դադրիլս չարգիլեր բնաւ որ յարգալիք զգացումներ չի
տածեմ ձեր մասին:

Նոր Մագրադիկէ՛, մի՛ աշպակեք զիս, եթէ գործած ոճիրիս գիտա-
կից, վերադառնալ կուզեմ այն պարկեշտ ձամբուն մէջ ուրկի հեռացած
ըլլալուն այնքան կը զղջամ այսօր:

Ամուսնական յարկի մը երջանկութիւնը ձեր բռնելիք ընթացքէն
կախուած ունի այլեւս, և վայրկեան մը չեմ տարակուսիր որ, ի սեր

մեր երբեմնի բարեկամութեան, որ և է կերպով չպիտի ուզէր խանգարել զայն:»

ՉԱՐՈՒՀԻ

(Տիկին Սարեակեան լայն շունչ մը կ'առնէ, կը գոցէ նամակը, հասցեն կը գրէ եւ կ'սկսի արդուարդին: Երջանիկ է այլեւս: Ասկից ետքը ոչ ոք կարող պիտի չլլայ զինքը զլիս հանելու: Մարդոց մէկ անշնայու տեղի չպիտի տայ: Պիտի սիրէ Գիրգորը, իրենց ամուսնութեան առաջին օրերուն պէս եւ Աստուած պիտի ներէ իրեն:)

ՏԻԿԻՆԸ. — (Ինքնիրեն) Կէսօրէ վերջը Եանքօին հետ նամակս կը զրկեմ եղաւ լինցաւ: Շատօնց է մամային դացած չեմ: Բիշ մըն ալ հօն կերթամ:

X

(Կեսօրէն վերջը ժամը 2. — Դուռը կը զարնուի: Կառապան մը նամակ մը կը բերէ: Սպասուհին կը ներկայացնէ տիրուհուն: Տիկինը բանէր մը կ'ըլլայ. կը շփոթի եւ սպասուհիին դառնալով.)

ՏԻԿԻՆԸ. — Քսէնօբուլօին հաշիւն է, ըսէ թող երթայ:

(Դուռով վեր կը վազէ եւ պատահանին առջեւ երթալով նամակը կը բանայ:)

«Պաշտելի Զարուհիս,

Ոչք օրէ ի վեր առիքը չի ներկայացաւ, կրկնելու համար քեզի քեռքան կը սիրեմ զքեզ: Ոչք օր, յաշտեմականութիւն մը, որ կապանէ զիս: Այսօր ժամը չորսին, որ և է պատրուակ մը գաիր. և վազէ եկողը հոն, ոչք պատահաններս գոց և քներս բաց քեզի պիտի սպասեմ ինչպէս միշտ:»

Քոյդ

ՉԱՐԵԶ

(Տիկին Սարեակեան փառացած կը մնայ պատահանին առջեւ մտածոյս: Ետին կը դառնայ եւ կուրծքին մէջ պահած առաւօտեան նամակը կը հանէ դուռս կը պատռէ եւ բզիկ բզիկ ընելէն վերջը կը նետէ դուռս: Ժամացոյցին կը նայի, ժամը երեք: Առաս ջուրով կը շուացուի. մազերը կը շտկէ, պիւստիկ նրբանիւս սանթրիով զարդարուած dressouները կը հագնի, petit drap շրջագցեսը կ'անցնէ վրան, հայելին կը նայի, դրամապանակը կ'առնէ եւ կ'իջնէ վար: Չեղնոցները կոճկելով կը մօտենայ դուռն եւ սպասուհին կը կանչէ:)

ՏԻԿԻՆԸ. — Մարիս', ես գուրս կելլամ կոր: Հարցնող ըլլայ նէ ըսէ որ բժիշկին դացի . . . :

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ԻՆՁԷՆ Է ՈՐ ՄԷԿՐ ՆԱԽԱՏՈՒԱԾ Կ'ՀԱՄԱՐԻ ԻՆՔՉԻՆՔ՝

ԵՐԲ ՆԱԽԱՏԻՆՔԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ԶՈՒՆԻ

Պ

ԴՍՏԻՆ ՆԱԽԱՏՆԹԱՅ ՊԱՐԱԳՍԱՆԵՐԸ

Ա. Մամլոյ 1905 տարւոյ 29 թիւը հրապարակ ելած է Յուլիս 13ին, այն անձը որ յիշեալ թիւին մէջ հրատարակուած նկարազրահան—քննադատական յօդուածի մէկ մասով ինքզինք նախատուած կարծեր է. եւ կամ իրեն այնպէս կարծել ատեր են, յաջորդ օրը հետեւեալ նամակը կուղղէ.

«Ան խմբագրութիւն Ա. Մամլոյ շարանածերթի — Աստ

Ձեր Թերթին մէջ անձիս շուրջ և ճշմարտութեան հակառակ հրատարակութիւններ կը տեսնուին:

Կը հրաւիրեմ զձեզ՝ պաշտօնական անձերէ իրողութեան վերահասու ըլլալ և ըստ այնմ Ձեր նախորդ դրածները ձերքէ: Հակառակ պարտոյսին ստիպուած պիտի ըլլամ օրինական միջոցներու դիմել:

905 Յուլիս 14, Զմիւռնիս

Ա. Մամլոյ Տնօրէնը «անձ» երով լեցուած գրութեան այս ձևը չատանորոշելու անտուգիս կ'ըմբռնէ, իր հրատարակութիւններուն ճշդութեան վրայ վստահ ըլլալով անոնց պարունակութեան նկատմամբ չի տեսներ կասկածելի կէտ մը, որ իր մասին նորէն քննութեան կարօտ ըլլայ, նամակի մէջ նախատինքի ակնարկութիւն մ'ալ եղած չըլլալով բնականաբար այդ մասին ալ եղած թիւրիմացութեան վրայ ցաւ յայտնելու անթի կամ պատճառ մը չունենար, ատոր հետ մէկտեղ բոլորովին ինքնավստահութեամբ սխալած չըլլալու համար, իրաւապիտանական խորհրդակցութիւններ ալ կատարել յարմար կ'ըստէ: Այս կերպով խնդիրն իրազեկ եղող բոլոր օրէնսդէտներն ալ միահամուռ կ'հաստատեն եւ կ'հաւատան թէ խրկուած նամակը Մամլոյ օրէնքին ճեղքող յօդուածին համաձայն չէ, ուստի Ա. Մամլոյը զայն հրատարակելու մասին պարտաւորութիւն մը չունի, նոյն իսկ խորհրդակցողներէ մին կ'աւելցնէ թէ՛ ոչ ոք իրաւունք ունի լրագիրները իր կողմէն բռնի բարոյաքննիչ (թէգքիչէ մէմորու) կարգելու:

Շատ փափաքելի էր որ նամակագիրն ալ գոն մնար այդ նամակին հրատարակուելէն, որովհետեւ ատոր մէջ, ինչպէս կ'տեսնուի թղթակցութեան տարրական օրէնքներն անգամ յարգուած չեն, եւ

նամանորինակ զրութիւն մը՝ աւելի ճիշդ է տեսակ մը սպառնական թուղթ համարել քան թէ հերքմազիրը Մինչդեռ նամակագիրը այդ պարագան իբրեւ բացարձակ մերժում նկատելով կ'սկսի ասզին անդին յայտարարել թէ՛ դատարան պիտի դիմէ:

Տեղւոյս ազգայիններէն Մեծ. Ն. Աւագեան էֆ. որ նամակագրին հետ առիթով մը տեսակցեր է, Ա. Մանուկ Տնօրէնին անկեղծութեան եւ բարեմտութեանը վրայ վստահ ըլլալով վէճը բարեկամաբար լուծել կ'խորհի:

Յիշեալէն միջամտութեամբ եւ ներկայութեամբ զբաւնեցաւ ժէջ տեսակցութիւն մը կուսինեամ նամակագրին հետ, որուն նախ բացարձակապէս կ'յայտնեմ եւ զինք ամէն կերպով կ'վստահացնեմ թէ Ա. Մանուկ Տնօրէնը իրեն դէմ թշնամութիւն մը չունի, եւ անհնական խնդիրներով զբաղելը յիշեալին եւ մասնաւորապէս իր թերթին կողմէ ընդունուած սկզբունքին հակառակ է, եւ այս տոթիւ զայս թէ խօսքով եւ թէ գործով հաստատած ըլլալու համար կ'յաւելցնեմ թէ յիշեալ Տնօրէնը պատրաստ է ո եւ է հերքում մը հրատարակել եւ եթէ սխալ հասկացողութիւններ կան զանոնք եւս ջրել, միայն թէ արուելիք հերքմազիրը սովորական եւ օրինական համաձայնութիւն կամ պայմաններէ զուրկ չըլլայ, այս կերպով վէճն ալ օրինաւորութեան շրջանին մէջ լուծել ղիւրին է, կըսեմ, որովհետեւ նախատինքը զոյութիւն չունի եւ քննադատականի մասին ալ դուք Ձեր նամակով չէք քաշուիր պաշտօնական քննութենէ:

Այս անհարկութեան վրայ նամակագիրը մէջաեղ հանեց եւ կարգաց երկու թուղթ, որոնց մին տեղւոյս Առաջնորդ Ս. Հօր եւ միւսը Մեսրոպեան վարժարանի Տեսչութեան կողմէ ստորագրուած են՝ կըսէր:

Առաջինը՝ ափերիւնի ձեւով գնահատականի մը, իսկ երկրորդը դարձեալ նորին Գերապատուութեան բերանացի հրամանին՝ վրայ Տեսչութեան կողմէ պատրաստուած վկայականի մը նման բաներ էին:

Ընթերցումէն վերջը, առաջարկեցի որ խրկէ անոնց մէյմէկ օրինակները, որպէսզի Ա. Մանուկի գրածներուն իբրեւ հերքում հրատարակուին, նամակագիրը սոյն բանաւոր եւ վայելուչ առաջարկը չընդունեց: Այս մերժումը շատեր կերպով մը անհաւանական համարելով հոս իրաւունք ունին զարմանք յայտնելու թէ՛ ինչպէս կըլլայ որ նամակագիրը իրեն նպատատոր եւ իր տեսութիւնով պաշտօնական հիշատուած թուղթերը հրատարակութեան աւելու մասին դժկամակութիւն ցոյց կուտայ:

Պահ մը այդ զարմանքը եւ ալ ունեցայ, բայց երբ տեսայ որ նամակագիրն ալ գոհ է յիշեալ գնահատականի եւ մասնաւորապէս վկայականի ոճերէն, այն ատեն զաղտնիքը պարզուեցաւ:

Առաջնորդ Ս. Հօր գնահատականը զովեւոր անորոշ համալրու-

թիւն մէք, իսկ Պ. Տեսուչի վկայականին մէջ ազնիւ ոգիի, անձնուէր սիրտի համաձոյլ յիշատակութիւններէ վերջը թէեւ ծանօթ պաշտօնավարութիւններու վրայ պարտուած աստիճաններ կային բայց անոնց մէջ ալ կարելի չըլլալով պաշտօնավարողին զանցառութիւնները եւ բոլորովին սքողել, զանոնք իր արհեստի բերում եւ պահանջումներուն վրայ բեռնաւորելու եւ այդ աւթիւ ղինք անմեղադրելի ներկայացնելու ջանքեր ցոյց արուած էին, այսինքն վրկայականը Ա. Մաւնոյի հրատարակութիւնը ո՛չ թէ հերքելու, այլ հաստատելու բնոյթն ունէր, եւ իրողութիւնը յատուելէ վերջը ո՛չ ոք վկայողին պէս դատելու ստիպուած էր, եւ այս ալ բնականաբար նամակագիրի գործին չէր զար, թող որ սովորութենէ զուրս եւ կերպով մը բարոյական ճնշումի տակ պահանջուած եւ առնուած վկայական մալ զայն առնողին ի նպատակ ոչինչ կրնար հաստատել:

Այս ամէնը նկատի առնելով չուզեցի պնդել յիշեալ թուղթերը հրատարակել տալու առաջարկին վրայ, ուստի երեքս միասին հաւանութիւն տուինք որ նամակագրի կողմէ կարծեցեալ նախատինքը մերժող եւ հրատարակութեան նկարագրական մասը հերքող օրինաւոր նամակ մը գրուի, Ա. Մաւնոյը զայն հրատարակէ, եւ իր կողմէ ինչպէս որ կ'հաւաստէ, աւելցնէ թէ եղած հրատարակութեան եւ զործածուած բառին մէջ նախատական նպատակ մը չունի, եւ ոմանց առւած անարգական մեկնութիւնները արգիւնք են լոկ թիւրիմացութեան, որոնց վրայ կ'ցաւի եւ:

Նամակագրի հետ միասին իմ կողմէս տուն տրուած հերքմագիր մը Աւագեան էֆէնտիի ձեռքով քրի առնուեցաւ, այդ գիրը Ա. Մաւնոյ խմբագրութեան պիտի ուղղուէր եւ յարմար դատուած խմբագրական յաւելումով մը հրատարակուելէ վերջը խնդիրը փակուած պիտի նկատուէր:

Նոյն օրը Ա. Մաւնոյ խմբագրութեան ալ իմացուցի այդ որոշումը, զոր յարգելի Տնօրէնը առանց ո եւ է վերապահումի ընդունելով պատրաստեց յաւելում մը, որուն գլխաւոր երկու մասերը հետեւեալ կերպով շարադրուած էին.

«ԾԱՆՈԹ. ԽՄԲ. — Կ'ցաւինք որ թիւր մեկնութիւններու տեղի տուած է ածպարարութիւն բառը՝ մեկնութիւններ՝ որոնք ո՛չ ՆԱՐԻԱՆԻ եւ ո՛չ Խմբագրութեան մտքէն իսկ չեն անցած»:

Իսկ զալով ՆԱՐԻԱՆԻ քննադատութեանց, Խմբագրութիւնս զանոնք հրատարակելով անձնականութեանց հետ զօրծ ունենալու մտադրութիւնը չունի եւ չուզեր ունենալ, այլ միմիայն վարժարաններու օգուտն եւ յառաջգիմութիւնն իրեն նպատակակէտ ընարած է եւ իրեն սկզբունք բրած է առանց չղղմաբարութեան, ուղղակի յնաժողովարն ու վասն մասնանշել եւ այս իրրեւ հրապարակագրի նուիրական պարտք ու պարտականութիւն մը եւ որով-

հետեւ Խմբագրութիւնս համոզուած է իր աշխատակցին պարզած
եւ պարզելիք բոլոր քննադատութեանց ճշմարտութեան զրոշմը
կրելուն եւ նկատելով որ յարգելի նամակագիրն եւս կ'փափաքի
որ պաշտօնական քննութեան դիմենք, կ'առաջարկենք հետեւեալը.

Ուսում. Խորհրդոյ կողմէ երկու անձնաւորութիւններ ընտրուին,
ինչպէս նաեւ մեր կողմէ եւս երկու անձեր նշանակուին.

Երկու կողմէ որոշուած չորս անձերը՝ Քաղ ժողովոյ . . . անդամ-
ներուն հետ ժողով կազմեն՝ ի ներկայութեան Ուսում. Խորհրդոյ
. . . անդամներէ միոյն եւ Խմբագրութեանս: Այդ գումարելի ժո-
ղովներու մէջ՝ երբեք չպիտի ներկայ գտնուի կամ նախագահե Ս.
Առաքելորդն՝ այլ այդ . . . անդամներէ միոյն ատենապետութեամբ
տեղի պիտի ունենան ժողովները . . . այդ ժողովներու մէջ կա-
տարուելիք մէն մի քննութեան արդիւնքը միշտ պատճառաբանու-
թեամբ որոշուելու եւ արձանագրելու պայմանով:

Տարակոյս չունինք որ մեր սոյն առաջարկութիւնը չպիտի մեր-
ժուի . . . էֆէ, որով ո՛չ միայն իր խնդիրն, այլ եւ միանգամայն
վարժարանաց նկատմամբ հրատարակուած ամբողջ քննադատու-
թիւններն կամ պիտի ջրուին եւ կամ պիտի հաստատուին եւ այժ-
մէն իսկ կ'յայտարարենք թէ՝ պատրաստ ենք մեզի աննպաստ կամ
նպաստաւոր ո եւ է վճիռ՝ . . . մէն մի քննադատութեան առթիւ՝
հրատարակութեան տալու:

Ա. Մանդոյ Խմբագրութիւնը որոշուած եւ պատրաստուած հերք-
մնագրի տեղ 22 Յուլիսին կ'ընդունի Ն. Աւագեան էֆէնտիի հե-
տեւեալ առմար

« Մեծայարգ Մամուրեան էֆէնտի

. ի հետ կէսօրին տեսնուեցայ, Ձեր կողմանէ զրուելիք յաւելուածը
տեսնել կ'ուզէ կոր, ապա թէ ոչ դատարան պիտի դիմէ, եթէ կարելի է պատճէնն
ինծի դրկեցէք: առանց իրեն ձեռքը տալու անգամ մը կը կարգամ, եթէ այսպէս
ընէք շատ երախտապարտ կրնէք զիս:»

22/7 905

Ձերդ

Ն. Ա.Ա.Գ.ԵԱՆ

Տնօրէնը նկատելով որ գրուած մը հրատարակելէ առաջ որոշեալ
պաշտօնեաներէ զատ ո եւ է մէկու մը ցուցնել ընկալեալ սովորու-
թեան հակառակ է, չ'կրնար ընդունիլ այս վերջէն խորհուած եւ ի
մէջ բերուած առաջարկը, որու վրայ նամակագիրը առանց ո եւ է
բացատրութիւն պահանջելու կերթայ, դատի աղերսաղիւր պատրաս-
տել կուտայ:

Հոս մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է այն կէտը թէ՝ ի՞նչ
պէտք ունէր նամակագիրը սոյն օրինակ առաջարկ մը ընելու:

Եթէ լրագրագետը խրկուելիք հերքմնագիրը չ'հրատարակէր,

կամ հրատարակելէ վերջը մեր մէջ տրուած եւ ընդունուած որոշման համեմատ թիւը մեկնութիւններու մասին ցաւ չյայտնէր, քանի որ համակազիրը հաւասար ունէր թէ՛ դատ բանալու արդէն իրաւունք ունէր, հերքման պիտի մը խրկելով նախ այդ կարծեցեալ իրաւունքը չէր կորսուեր:

Երկրորդ՝ եթէ խմբագրութիւնը խոստմնադրուած գտնուէր, համակազիրը բարոյական ուժ մը վաստկած պիտի ըլլար, այսինքն գործը անուշի կապելու համար ինքզինքը ամէն միջոցի դիմած պիտի նկատէր:

Առաջ այս ընթացքը մասամբ իւրիք անմեկնելի մնացած էր, բայց երբ դատաւարութիւնը սկսաւ, ներկայացուած թուղթերու մէջ տեսնուեցաւ՝ վկայագիր մը որուն թուականը ինչպէս նաեւ 9 հոկ. 1904ին Ուսում. Խորհրդոյ կողմէ վարչութեան ուղղուած նամակի մը վրայ անուանւած ստոյգ տեղեկութիւնները աւելի լոյս սփռեցին դատաւարողի ընկերակցաբար առաջադրուած նպատակին վրայ:

Յիշեալ վկայագիրը հետեւեալ պարունակութեամբ ուղղակի Առաջնորդարանի կողմէ տրուած էր:

«Նումերո 932

Իգմիր . . . արեւմտե Էճէնտի Մէնիսի հիսմանի-
միգին ինքիսապրոյս պիւ պուչուզ մեկեան պէրու Իգմիր Էրմէնի
գիւրիւր վէ ինա մէքնարիպի մէնիսի մէարիճ ազալըքնաւ վէ մէ-
քնարիպի մէգիւրիւ Թալիսի քէպապէրինտէ վէ իգմիր հըճը իսսըճնէ
մուսլիմկիյնտէ պուչուլմագաւս վէ վազալիճի մէվաւէճիսի պիւազգին
իլմա էլլէմէնտ օրստղունու միւսլէյիս իշպու շէհաւթեքնաւ պիւթէմ-
հիր միւսալիլէյ Էճէնտի եւալիսէ իրա գըլլմէրշ տըր:

20 Թէմնուլ 321

ԻԶՄԻՐ ԷՐՄԷՆԻ ՄԷՐԻՍՍՍԸ

Իրա՞ւ է որ Քաղ. Ժողովը այդ երեք պաշտօնները անձի մը ինք տուած է, թէեւ առնուած տեղեկութիւններու հայեւով չէ, բայց եթէ ստոյգ ըլլայ, նմանօրինակ որոշում մը կրնա՞յ Պատրք. Կանոնադրի 41, 42, 45 եւ ուրիշ յօդուածներու տրամադրութեան համաձայն նկատուիլ:

Քանի որ արուելիքը սովորական վկայագիր մը չէր եւ յայտնի էր որ անձնական վէճի մը արծարծումին պիտի ծառայէր, չէ՞ր վայ-
լեր որ «Երանի (սաղաղարարաց)» նուիրական պատուէրը յիշուելով գէթ երեւոյթները փրկելու համար հաշտարար ձեռնարկ կամ առա-
ջարկ մ'ըլլար:

Ի՞նչ նպատակով է որ գրութեան այդ միաշար ձևը ընտրուած է:

Պաշտօնավարող անձի մը նոյնութիւնը կամ ինքնութիւնը հաս-
տատուելու համար պահանջուած վկայագիրի մը մէջ ի՞նչ հարկ կար

բարևոք ծառայութեան յիշատակութիւն ընելու, եթէ այդ ալ խնդրուած էր: Եւ ի՞նչ հիման, թո՛ւ ստոյգ տեղեկագրի, այսինքն Եւնչ տեսակ վաւերական տեղեկութիւններու վրայ հիմնուած էր այդ յիշատակութիւնը, որուն հակառակը գրական փաստերով եւ հրապարակաւ ապացուցանել հնչտին է:

Հոս տեղը չէ ծանրանալ այդ կէտերուն վրայ, որոնք իրենց կարգին մանրամասնօրէն պիտի բացատրուին, միայն մասնաւոր ուշադրութեան արժանի է վկայագիրի թուականը որ 20 յուլիս է՝ բաղդատելու համար Ն. Աւագեան էֆէնտիք տոմար թուականին հետ որ 22 յուլիս է:

Նամակագիրը մէկ կողմէն դատի պատրաստութիւններ կ'տեսնէ, միւս կողմէ՝ հնարուած վեճի մասին իւր թէ հաշտութիւն գոյացնելու համար բանակցութիւններ կ'կատարէ:

Նամակագիրը իր այդ պատրաստութիւնները իւր նախագիշտական միջոցներ կրնայ ցուցնել, բայց ամէն պարագայի մէջ իր երկմտութիւնը ակներեւ է, եւ իրեն հասցնեալ տւեցուցած եւ իստացուցած պահանջումները բացորոշ կերպով կ'ապացուցանեն թէ՛ նամակագիրը կուզէր այդ ընթացքով ո՛չ թէ գործը անուշի կապել, այլ մեր մէջ տրուած որոշման գործադրութիւնը անկարելիութեան մատնել եւ դատարան գիմել:

Արդէն Ա. Մամուլի դէմ դատը կամ դատաւարութիւնը նախորդ Ուսումն. Խորհրդոյ անդամներուն կամ Ուսումն. Խորհրդոյ նախորդ անդամներուն համար իտէալ փափաք մ եղած ըլլալը 9 Հոկտ. 1904 թուականով պաշտօնական նամակն ալ կ'ապացուցանէ:

Նախորդ Ուսումն. Խորհուրդը այդ նամակով Քաղ. Ժողովէ խընդրած եւ թերեւս պահանջած է որ Ա. Մամուլի դէմ պաշտօնագէտ դատ բացուի: Այն ատեն Պատրք. փոխանորդ Ս. Հօր նախագահութեան տակ կալմուած ներկայ Քաղ. Ժողովոյ հիմահրաժարեալ եւ ոչ հրաժարեալ անդամները, յիշեալ Ուսումն. Խորհրդոյ անդին ու պահանջումը բոլորովին անտեղի գտնելով կ'մերժեն, բայց Ուսումն. Խորհրդոյ անդամները փարած կ'մնան իրենց դատ բանալու իտէալին, որուն մէկ ճիւղաւորումն է հիմակուանը եւ որու յարակից եւ հետեւորդ պարագաներուն վրայ պիտի գրուի յաջորդաբար:

ՆԱԶԱՐԷԹ Լ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպայի համար մեծ երկիրներով, մաստանջութիւններով եւ մեծ աղմուկով սկսած էր 16 Յունիարին Ալեքսանդրաքի դեսպանաժողովի գումարման շուրջը: Քանիցս անհամաձայնութեան լուրեր տարածուեցան ա՛յ ու սարսափ աղղղով խաղաղաբերաց, նկատելով որ անհամաձայնութիւնէն զժառութիւն եւ զժառութիւնէն պատերազմ կընար ծագել Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ մէջ, բայց այսօր այդ ամեն երկիրները եւ մաստանջութիւնները փարատուած կընան համարուել, քստ որում ինչպէս մեր վերջին քաղաքականին մէջ ըսած էինք համաձայնութիւնը դոյացած էր եւ այսօր ապահովապէս գոյացած է: Խնդրեմքս ամենէն կնճռոտը Մարտքի մէջ ոստիկանութեան կազմակերպութեան կը վերաբերէր: Ժողովը նկատողութեան առաւ տեղեկադրող մասնաժողովին պատրաստած ծրագրեր որ հրատարակուեցաւ 26 Մարտ թուակիր Մարտին եւ 27 թուակիր Բաբելի քաղաքական մեծ թերթերու մէջ: Այդ ծրագրին համեմատ Ա. Ոստիկանութիւնը Մարտքի Էմիրին իշխանութեան ներքեւ պիտի ըլլայ եւ պարզ ոստիկանները մահճակներ կողմէն պիտի ընտրուին Մարտքի մահմետականաց մէջէն եւ պիտի բաժնուի վաճառականութեան առջեւ բաց Մարտքեան ութը նաւահանգիստներու մէջ: Այդ ոստիկանութեան կազմակերպութեան մասին Մարտքի Էմիրին օգնելու համար անոր տրամադրութեան ներքեւ պիտի զրուին Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ կողմէ մարզիչ սպաներ եւ հիմնասպաներ, որոնք պիտի ծառայեն յատուկ պայմանադրութեանց համաձայն: Գ. Սպանները եւ հիմնասպանները հինգ տարուան պայմանաժամով Մարտքեան ոստիկանական մարմիններու կազմակերպութեան պիտի օգնեն: Յատուկ կանոնադրի մը համեմատ պիտի ապահովեն այդ մարմիններու կրթութիւնը եւ կարգապահութիւնը: Պիտի հսկեն նաեւ որ ոստիկան ընտրուած մարդիկ զինուորական ծառայութեան ալ ընդունակ ըլլան: Ընդհանուր առմամբ պարտաւոր պիտի ըլլան նաեւ հսկելու գործին կանոնաւոր վարչութեան եւ պիտի օգնեն անոնց հրամանատարներու գիտական տեսակէտով: Ոստիկանական մարմիններու կազմակերպութեան կարգապահութեան եւ վարչութեան խընդիրներու վերաբերեալ կանոնադրական տրամադրութիւնները Մարտքի պատերազմական պաշտօնեային կամ իւր ներկայացուցիչին եւ վերաքննիչի, աստիճանով ամենէն բարձր Ֆրանսացի մարզիչին եւ Սպանիացի մարզիչին միջեւ եւ անոնց համաձայնութեամբ պիտի կարգադրուին: Այդ կանոնադրը պիտի ներկայացուի Քանսերի դեսպանական մարմինին, որ իւր կարծիքը պիտի յայտնէ ամսուան մը ժամանակամիջոցի մէջ: Այդ պայմանաժամը անցնելէ ետքը կանոն-

նագիրը պիտի գործադրուի Դ. Ոստիկանական ջոկատները պիտի բաղկանան տուտուեւին 2500 եւ անուագն 2,000 ոստիկաններէ, որոնցմէ 500 էն մինչեւ 600ը Թանճեր պիտի մնան իրեւ պահապան, 300էն մինչեւ 500 Քաղապլանքա եւ Ոււապաթ եւ մնացեալները պիտի բաժնուին 150 էն ոչ հուազ բաղկացեալ խումբերով պիտոյից համեմատ Ծրանսացի եւ Սպանիացի սպաներու թիւը 16էն մինչեւ 20 եւ ենթասպաներու թիւը 30էն 40 պիտի ըլլան: Ե. Զօրքերու եւ մարզիչ սպաներու եւ ենթասպաներու ամսաթոշակներ պիտի վճարուին պանքային կողմէն Մարտքեան գանձին կանխապէս փոխ տրուած գումարներով, ոստիկանութեան յատկացեալ տարեկան հաշուեցոյցին սահմաններու մէջ, որ 2,500 ոստիկաններու համար երկուքուկէս միլիոն ֆրանքէն աւելի չպիտի ըլլայ: Զ. Ոստիկանութեան վերաքննութիւնը պիտի կատարուի հինգ տարուան համար հելվետական կամ հոլանտական բանակի բարձրագոյն մէկ սպային կողմէ, որու ընտրութիւնը պիտի առաջարկուի էմիրին հելվետական կամ հոլանտական կառավարութեան կողմէն: Վերաքննիչն, տուեց միջամտելու հրամանատարութեան կամ մարզութեան, պիտի ստուգէ այդ ոստիկանութեան հաստատած տեղերու բարեկարգութեան եւ ապահովութեան տեսակէտով ձեռք ձգած արդիւնքները եւ պիտի պատրաստէ տեղեկագիր մը երեք տարին անգամ մը եւ աւելի ստէպ եթէ հարկ համարի: Այդ տեղեկագիրը եւ վերաքննիչին կոչման վերաբերեալ ամեն հաղորդուելիք գործերը Թանճերի մէջ էմիրի ներկայացուցիչին, որին ոչ մըն ալ ղեսպանական մարմինին պիտի հաղորդուին: Է. ղեսպանական մարմինը, եթէ պահանջուի, կրնայ էմիրի Թանճերի մէջ գտնուող ներկայացուցիչէն խնդրիլ որ վերաքննիչին միջոցաւ քննութիւն մը կատարուի եւ տեղեկագիր մը պատրաստուի: Այս տեղեկագիրը պիտի ներկայացուի էմիրի ներկայացուցիչին եւ պիտի հաղորդուի ղեսպանական մարմնոյն: Ը. Վերաքննիչը, որ պիտի հաստատուի Թանճեր 25,000 ֆրանք տարեթոշակ պիտի ունենայ եւ 5000 ֆրանք ճամբու ծախք: Մահլեւնը անոր տրամադրութեան տակ պիտի զնէ յարմար տուն մը եւ պիտի հողայ իւր ձեւերը: Թ. Անոր պաշտօնավարութեան եւ հաստատութեան նիւթական պայմանները որոնք նախատեսուած են Ցերորդ յօդուածին մէջ, իւր եւ մահլեւնին միջեւ պայմանագրի մը առարկան պիտի ըլլան:

Շատ հաւանական է որ այդ ծրագիրը ընդունուած է ամբողջովին կամ չառ թեթեւ փոփոխութեամբ վերջնական նիստերէն մէկուն մէջ, նկատելով որ այս կանոնագիրը Աւստրիական եւ Ֆրանսական ծրագրներու զանգուածն է, եւ աւելի Ֆրանսական քան թէ Աւստրիական: Նշանակութեան արժանի է որ վերաքննիչն ալ պիտի ընտրուի փոքր եւ չէզոք տէրութեան մը բանակէն եւ իւր իրաւասութեան մէջ չկայ քան մը որ վերաւորիչ ըլլայ ոստիկանու-

թեան կազմակերպութիւնը ստանձնող տէրութեանց համար, մանաւանդ որ ոստիկանութիւնը կախում պիտի ունենայ մարտօքեան կառավարութենէն

Պանքայի խնդիրին գալով՝ Յրանսա իւր երեքբաժինին վրայ կ'պընդէր բայց Գերմանիա չորս բաժին տալու կը համաձայնէր վերջապէս Յրանսական կառավարութեան, պայմանաւ որ ինքն ալ երկու բաժին ունենար, ինչ որ Յրանսա չէր ընդուներ: Վերջապէս Գերմանիա պատրաստ էր համաձայնելու աւելորդ մէկ բաժինի մը փոխաւ ըէն անցեալ Սիպտեմբերին իւր կողմէն Մարտի կառավարութեան եղած փոխատուութեան համար, մինչդեռ Յրանսացի ներկայացուցիչը այնչափ փոքր կը դնէր այդ փոխատուութիւնը որ իրաւունք մը չէր ուզեր ճանչնալ Գերմանիոյ աւելորդ մէկ բաժինի համար: Նկատելով որակայն որ Գերմանիա ոստիկանական խնդրի մասին նոր զիջողութիւններ ըրած է Յրանսայի, շատ հաւանական է որ Յրանսա ալ պանքայի խնդիրին մէջ զիջողութիւն մը եւս ըրած է ի նպաստ Գերմանական շահերուն, վերջ տալու համար այս տաղնապալի խնդիրին, ինչպէս երէկուան Բարիզէ եկած հեռագիր մը (29 Մարտ) կ'իմացնէ որ ժողովը վերջ տուած է իւր աշխատութեանց: Այս կերպով կը լինայ խնդիր մը ամէն մասին գոհացուցիչ կերպով: Միայն ներքի կը թուի եզրակացնել այս ամենէն որ Մարտօքեան խնդիրը միայն տնտեսական կարեւորութիւն մը ունէր Գերմանիոյ համար, քանի որ իրեն համար ամբողջ խնդիրը հասարակաց ինտութեանց վերաբերեալ քանի մը ձևանարկներու եւ պանքայի մէջ մէկ կամ երկու բաժին տուի առնելու: շուրջը կը դառնար Ասով հանդերձ խնդիրը չափազանց կոճոտած էր եւ ուրախալի է ընդհանրապէս որ լուծուեցաւ մեծ տէրութեանց մէջ օրինաւոր վեճաբանութեամբ եւ արամաքանօրէն, ինչպէս որ արժանի էր արդի ժամանակներու լուսաւորութեան:

Գ. ՊՈՒՊԼԻ

Լ Ր Ա Ք Ա Ղ

ՄԵՐ ԵԱՒԵԼՈՒՄԸ

✱ Ինչպէս կերևի, մեր ներկայ Թիւին մէջ յաւելածով մը հրատարակած ենք Հոմերոսի Իլիականին գեղեցկագոյն զըլուէիներէն միտոյն աշխարհաբար Թարգմանութիւնը զոր կատարած է մեզի բարեկամ և գրասէր ազգային մը: Հարկ չկայ բսել թէ գերանշտկ յոյն բանաստեղծին Ողիսականը և Իլիականը տարիներ առաջ արդէն ունեցած են իրենց գրաբար կրկին Թարգմանութիւնները երկու հոյակապ Մխիթարեաններու ձեռքով: Թարգմանութիւններ որոնք ա՛յնքան պատիւ կ'ընեն Թարգմանիչներուն՝ որքան ի վեր կ'հանեն մեր՝ սոկրատի լեզուին ճոխ ու ճկուն հանգամանքը: Սակայն գրաբարի ամառաշէնութիւնը անմուտ միտքերու՝ զրկած էր հայ համայնքէն շատերը վայելելու հնութեան ամէնէն մեծ քերթողին հանճարի արդիւնքը՝ այդ քերթումը, այդ Թերին զարմանելու փորձին՝ ձեռնարկել կ'փնտրուի զարձակ յոյն քերթողին յոնկացի հայ քաղաքակից գրասէրի մը որ խիստ յաջող Թարգմանութեան նմոյշ մը կուտայ ահա և որ՝ իր անունը անծանօթ պահելով՝ 100 ֆրանքի մրցանակ մը կ'աւանանէ անոր որ յաջողի աշխարհաբար լատագոյն Թարգմանութիւնը կատարել ցոյց տրուած գլխուն: Խմբագրութիւնս շնորհաւորելով իր գրասէր բարեկամին սոյն գեղեցիկ ձեռնարկը՝ կը փութայ յայտնել թէ սոյն մրցման մասնակցողներուն Թարգմանութիւններէն ա՛յն որ լատագոյնը դատուի Ս. Պատրիարք Հօր կողմէ՝ մրցանակը սահմանողին դրած պայմաններուն համեմատ պիտի ստանայ 100 ֆրանքի գումարը որ զրուած է խմբագրութեանս տրամադրութեան տակ:

ՄԵՐ ՆԱԽԱՐԷՆ

✱ Ելեմտից բարեօրոշման համար Գաւառ ժողովէ ընտրուած երեք անդամները զեռ իրենց որոշումը չեն հաղորդած Ազգ. վարչութեան և յայտնի չէ թէ

պիտի ստանձնեն իրենց պաշտօնն: Ս. Առաջնորդը դիմած է Եւսեբեան, Ալեքսիքեան ու Խիլիքեան Էֆէնտիքներու որպէս զի չմերժեն իրենց վստահուած պաշտօնը:

✱ Ազգ. Հիւանդանոցի խնամակալութիւնն արուած են Տիկնայք՝ Վառվառէ Ս. Իփիքեան, Աննա Գ. Պալապանեան, Արուսեակ Գ. Մարկոսեան, Ռոզինա Պ. Պարքեան, Նոզիկ Ա. Զարբան, Թրիորդք՝ Աննա Պարտիզպանեան, Լուսի Պարտիզպանեան, Հոխի՝ Բարուհակեան, Մարի Սիմոնեան և Վարդանոյշ Պալապանեան: Նոր խնամակալութիւնը նիւտընելու հրաւիրուած էր անցեալ երկուշաբթի օր:

✱ Մանկիւսայի նոր Թաղ տանութեան համար ընտրուած են Տիարք Յարութիւն Քէօլեան, Յովհ. Փոփազեան, Յակոբ Կղերմէնի, Ծօք Յ. Սանտալեան, Ղազարոս Ունեան, Յովհ. Մէնզիքեան, և Սմբատ Պալեան: Ազգ. վարչութիւնը վաւերացուցած է այս նոր Թաղականութեան ընտրութիւնը:

✱ Ուրախութեամբ կիմանանք թէ մեր պատուաւոր և ձանձաք քաղաքակիցներէն Տիար Յակոբ Ալփիար որ տարիներէ ի վեր Բորժուկայի կառավարութեան Իզմիրի Հիւպատոսարանի պատուակալ Թարգմանի պաշտօնը կը վարէր, այս անգամ Թումանական կառավարութեան կողմէ միւլեոյն պաշտօնին կոչուած է նոյն պետութեան քաղաքիս Հիւպատոսարանին մէջ: Բ. Դուռը պաշտօնապէս հաստատած է այս անուանումը: Մեր լուրը շնորհաւորութիւնները մեր բարեկամ Տիար Յակոբ Ալփիարի:

ՄԵՆՈՒՄ

✱ Բաղքէս մեկնեցան անցեալ շաբաթուն մէջ դէպի Կ. Պօլիս Բերովքէ Էֆ. Թափալեան՝ պետ Թափալեան եղբարց վաճառատան Իզմիրի ճւղին, դէպի Անգլիա Տիար Տիգրան Սարգիս, դէպի Եգիպտոս Տիար Հայրապետ Շահում, դէպի Երուսաղէմ Տէր և Տիկն Նազարէթեան:

Տիար Մանուկ Զրփոյ — Մարաֆ կը խնդրէ մեզմէ ծանուցանել, ի գիտութեան !, զատուածի բազմաթիւ ծանօթներուն ու յաճախորդներուն, թէ 1/14 Յունվար 1906էն ի վեր, իր զրատենհակը հաստատած է, Սթամպուլ, Շիրին հան, թիւ 7, ուր իր անձնական գործերէն զատ,

Օ Ն Ն Ի Կ Ե Ի Ը Ն Կ.

անունին տակ կը շարունակէ զբաղիլ զլիաւորարար, կեանքի ապահովագրութեան և ներածումի ու արտածութեան յատուկ յանձնակատարութեան գործերով:

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՄԱՆԻՖԱԹՈՒՐԱՅԻ ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ Ի ԲԱՐՄԱՔ ԳԱՓՈՒ

Պատիւ սնին ծանուցանել Արդոյ հասարակութեան թէ իրենց վաճառատան մէջ հաստատած են կանգունի ճիւղ յը, 27 Փետրվարէ սկսեալ, ուր կը վաճառուին ամեն տեսակ բրդեղէն ընտիր և ճաշակաւոր ապրանքներ, ինչպէս նաև պտուղ, լիւն, խառէ, ֆանէլէթ ևն. ևն. խիստ աժան դնելով:

Կանգունի գործին վարժ և փորձառու երիտասարդ մը կուզուի, ղիմել ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ Վաճառատունը:

13—14

Կ Ը Փ Ն Տ Ռ Ո Ւ Ի

Վենետիկի Միխիթարեան Երեց վարկապետաց երկհատոր բառարանը, ուր որ ունի և ծախելու յոժար է կրնալ ղիմել խաբարատուն:

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻԻՈՎ

Ն. Զ. ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

Յ. ԱԼՓԻԱՐ

ԶԻՖԹԷ—ՍԱՐԱՖ

Մ. Ա. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Տ. Կ. ԶԷՕԿԻՐԵԱՆ

Զ. Տ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՊՕԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԸ

GRANDS MAGASINS

11 LA RUE FRANQUE — SMYRNE

P. XENODOULO & C.

ՍԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԲ ՖՐԱՆԿԱՑ ԹԱՂԻ

Ք. ԲՄԷՆՕԲՈՒԼՕ ԵՒ ԸՆԴ

ՄՕՏԵՐՍ

ՑՈԼԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Գարևան և Սևաստոպոլսի

Խրատակներու

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Միանգամ ընդ միշտ կ'յայտարարենք մեր Մեծ. բաժանորդներուն և Գործակալներուն թէ ասկեց վերջ, պակաս թիւեր ստանալ փափակողք մինչև որ անոնց զինք չղրկեն նկատողութեան չափաի առնուին իրենց յանձնարարութիւնները:

1903 ի 4 և 2 թիւերը ո՛վ որ ունի և ծախել կուզէ, կրնայ զիմել Խմբագրատունս:

ԿԻՐԱՍՏՈՆԻ Թերթիս գործակալն է՝ ինչպէս զիտեն բաժանորդք՝ Տիար Նշան Օզանէան՝ Օրտուէ, Ինեայէ և Կիրասօնի շրջականերէն բաժանորդագրուիլ փափաքողներու կ'ծանուցանենք թէ կրնան զիսել ի զիրութիւն՝ մեր Կիրասօնի Մեծ. գործակալին:

Թերթիս Գործակալութիւնը ստանձնած է՝ Տիար Երոշանդ Թոգաթլեան՝ ՍԱՄՍՈՆԻ, իսկ Տիար Գարեգին Մանուկեան՝ ԱՏԱԲԱԶԱՐԻ համար, որոնց կրնան զիմել փափաքողք բաժանորդագրուելու և բաժնեկիւնները վճարելու համար: